

2. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наукових праць. № 1 (48) 20219. С. 96–97.

Коренева Ю. П., Мухіна Л. М. Особливості психологічної готовності молодшої особи вступати у шлюб. *Психологія особистості*. 2024. Вип. 59. С. 151–155.

4. Столярчук О. А. Родинні настанови студентської молоді / *International scientific professional periodical journal «The unity of science»*. 2015. V. 2. P. 106–109.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-21>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГІДНОСТІ ЯК ЦІННІСНОЇ КАТЕГОРІЇ ОСОБИСТОСТІ

Магновський І. Й.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Павлів А. В.

*студентка 3 курсу
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасному суспільстві, що переживає глибокі соціокультурні трансформації, особливої актуальності набуває проблема формування почуття гідності як фундаментальної ціннісної категорії особистості. Почуття гідності виступає внутрішнім морально-психологічним орієнтиром, який визначає ставлення людини як до себе, так і до зовнішнього оточення й забезпечує усвідомлення власної унікальності, автономії й відповідальності за власні дії. В умовах зростання рівня соціальної напруги, інформаційного тиску та зниження довіри до суспільних інститутів питання формування і підтримання почуття

гідності набуває соціально-гуманістичного значення загалом і психологічного зокрема.

Значимість даної тематики зумовлена потребою глибинного розуміння психологічних механізмів становлення почуття гідності, факторів, що впливають на його формування, а також шляхів його розвитку в різні вікові періоди. Особливу значущість указана проблема набуває у контексті виховання особистості, здатної до самоповаги, відповідальності, толерантності та моральної автономії.

За спостереженнями Л.М. Кулакової, людина починає відчувати себе особистістю тоді, коли усвідомлює власну гідність. Особистість, у свою чергу, надає сенсу своїй діяльності, знаходить у ній особистісний смисл. Усвідомлення себе, розуміння власної цінності формується через взаємодію з іншими людьми, у процесі спілкування та співіснування в межах певного етносу чи культури. Дослідниця також зазначає, що зі зростанням почуття гідності та формуванням особистісної культури відбуваються зміни у самосвідомості. Вона розвивається завдяки відкриттю нових проявів честі та переосмисленню критеріїв самооцінки, що сприяє усвідомленню себе як гідної поваги та шанованої особистості. [1, с. 329–331].

При цьому науковиця наголошує на почутті власної гідності як складному інтегрованому утворенні, котре поєднує у собі елементи суб'єктивного досвіду й формується під впливом як внутрішніх особистісних, так і зовнішніх соціальних чинників. Воно відображає усвідомлення людиною своєї моральної цінності та соціальної значущості. Внутрішні та зовнішні умови визначають прояви основних компонентів цього почуття й впливають на спрямованість розвитку особистості. Основними критеріями сформованості почуття власної гідності є визнання власних переваг і чеснот, позитивне ставлення до себе та відповідна, гідна поведінка. Серед чинників, що сприяють розвитку цього почуття, провідну роль відіграють формування позитивної «Я-концепції», безумовного самоприйняття та наявність об'єктивної самооцінки [1, с. 336].

Натомість Н. В. Грищенко позначає гідність, котра зобов'язує людину до моральних вчинків і водночас коригує всю систему відносин, у яку вона вступає, де із однієї сторони, усвідомлення людиною власної гідності є формою моральної самосвідомості і самоконтролю особистості, а з іншої – передбачає повагу з боку інших. На почутті гідності засновується вимогливість людини до самої себе. Саме тому вона утримується від певних дій, вважаючи що вони «нижче її гідності». У контексті вищесказаного науковиця пропонує визначати гідність як усвідомлення і переживання особистістю самої себе у сукупності морально-духовних характеристик. Гідність, як

головний принцип індивідуального морального самовизначення, закладає імперативи людської діяльності, в тому числі й професійної [2, с. 240].

Людська гідність, як акцентують П. А. Кравченко та М. Т. Костенко, формується у ході соціалізації особистості внаслідок проникнення суспільної інформації в її індивідуально-психологічний світ. Спочатку особистість набуває досвіду попередніх поколінь, отримуючи соціально схвалені стереотипи поведінки, орієнтовані на соціокультурні цінності, потім набуває власного досвіду, який допомагає індивідові адаптуватися у мікросередовищі [3, с. 68]. Далі науковці підкреслюють, що розвиткові людської гідності, її формуванню, сприяють такі психологічні чинники, як адекватна самооцінка, безумовне самосприйняття та самоповага [3, с. 70].

В. В. Рибалка відзначає, що в атрибутивному аспекті гідність особистості включає такі основні етико-психологічні, соціально-та індивідуально-психологічні риси, як потреба в самоповазі, у визнанні своєї самоцінності; вимогливість до себе; шляхетність; авторитет; сумлінність; правдивість перед собою; самоконтроль; почуття відповідальності перед власною совістю; самолюбство тощо. У такому розумінні, указує дослідник, поняття гідності суттєво доповнюють категоріально-поняттєвий апарат гуманістичної психології та педагогіки, де цими поняттями стоїть величезний культурний, духовний, творчий потенціал особистості, її величезна цінність і самоцінність, ключем доступу до яких виступає гідність людини [4, с. 75–76].

На переконання О. М. Швеця, гідність як властива особистості психічна диспозиція, тобто схильність здійснювати себе відповідно усвідомлення власної гідності й гідності іншої людини, передбачає здатність до саморегуляції, необхідної для реалізації життєдіяльності незалежно від екстремальності зовнішніх умов або спонтанних емоційних потягів і актуалізованих базових потреб. Ба більше, вчений визначає особистісну гідність психологічною основою життєстійкості, що виявляється у здатності до знаходження суспільно значущого способу вирішення протиріччя, що веде до перетворення власної життєвої ситуації. Життєстійкість особистості ґрунтується на рівні особистісної гідності, які дозволяють особистості повноцінно проживати в суспільстві. Через життєстійкість реалізується певний напрямок всієї життєдіяльності індивіда, вищі цілі особистості, пов'язані з її особистісною гідністю [5, с. 75–76].

Отже, виходячи з усього сказаного вище, з упевненістю можна констатувати, що гідність є складним і багатовимірним утворенням, яке посідає провідне місце серед базових цінностей особистості та

визначає її ставлення до себе. Саме почуття гідності виступає внутрішнім морально-психологічним ядром, яке забезпечує усвідомлення власної значущості, самостійності, права на повагу та свободу вибору. Своєю чергою психологічні аспекти даного процесу охоплюють взаємодію емоційно-вольової, когнітивної та ціннісної сфер особистості, які формують здатність людини до самоповаги, адекватної самооцінки та морального самовизначення. Аналіз цих аспектів дає змогу глибше зрозуміти як у процесі соціалізації, виховання й особистісного розвитку формується почуття гідності, а також які чинники сприяють або, навпаки, ускладнюють його становлення.

Таким чином, із погляду психології, гідність розглядається як інтегральна риса особистості, котра формується у процесі соціалізації, виховання, міжособистісної взаємодії та самопізнання. Вона тісно пов'язана з поняттями самооцінки, самоповаги, ідентичності й системи цінностей, виступаючи показником зрілості та гармонійності особистості. У сучасному суспільстві, де ціннісні орієнтири часто зазнають трансформацій і деформацій, питання розвитку почуття гідності набуває особливої ваги в контексті психологічних досліджень.

Література

1. Кулакова Л. М. Почуття власної гідності як конструкт самосвідомості особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 26. Зб. наукових праць. К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. С. 326–339.
2. Грищенко Н. В. Гідність як головний принцип індивідуального морального самовизначення працівника поліції. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конференції* (Харків, 27 березня 2020 р.) Харків, 2020. С. 238–241.
3. Кравченко П. А., Костенко М. Т. Чинники формування гідності людини в моральній культурі народу. *Філософські обрії*. 2021. № 45. С. 66–78.
4. Рибалка В.В. Честь і гідність особистості як етико-правові та психолого-педагогічні категорії науки і життя людини. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наукових праць. Київ – Полтава, 2011. С. 68–83.
5. Швець О. М. Психологічні чинники становлення особистісної гідності в освітньому просторі : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01. Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2021. 236 с.